

working paper

Fakultetet for Sprog,
Kommunikation og Kultur
Handelshøjskolen i København
Dalgas Have 15
2000 Frederiksberg

nr. 4/2003

Elisabeth Halskov Jensen
ehj.kom@cbs.dk

Interdiskursivitet og
kohærens i en politisk tale

Interdiskursivitet og kohærens i en politisk tale¹

Dette Working Paper indeholder nogle foreløbige resultater af en analyse af den diskursive praksis som den kom til udtryk i de ansvarlige ministres kommunikation under kogalskabskrisen i Danmark og Spanien i 2000 og 2001. Working Paperet fokuserer på den daværende danske fødevareminister Ritt Bjerregaards interaktion med landmændene og tager sit metodiske udgangspunkt i den kritiske diskursanalyse. Analysen viser at på trods af de fremtrædende handelsøkonomiske og politiske promoveringsdiskurser kommer landbrugsreformer og etik til at fremstå som det man hæfter sig ved i talen. Dette hjælpes på vej retorisk via appeller til fælles sandheder og konstant inddragelse og iscenesættelse af landmændene som tilhørende et interessefællesskab hvor det handler om at skabe et bæredygtigt landbrug baseret bl.a. på dyrevelfærd, økologi og miljø.

Denne artikel skal ses som et diskussionsoplæg, hvor jeg vil lægge op til refleksion over begreberne kohærens, diskurs og argumentation ved at vise en analyse foretaget inden for rammerne af Faircloughs version af den kritiske diskursanalyse (1992, 1995, 2000, 2003). Analysen er en del af en større undersøgelse af politisk kommunikation, men vil her fokusere på to aspekter af det Fairclough kalder 'diskursiv praksis', nemlig 1) hvordan forskellige diskurser kommer ind i en tekst (interdiskursivitet) og 2) hvordan teksten lægger op til en bestemt fortolkning (kohærens).

Den diskursive begivenhed denne artikel vil behandle er en tale Ritt Bjerregaard holdt på Landbrugsraadets Årsmøde i maj 2001. Tekstens kontekst er BSE-sagen, der involverede hele EU for et par år siden, og tidspunktet ligger efter at de værste kontroverser om kompensationsordninger mv. mellem den daværende landbrugsminister og landbrugets repræsentanter havde fundet sted. Talen tager således sit afsæt i fortiden, men dens formål er fremadskuende og handler mest om hvordan Danmark, Europa og især landmændene skal komme videre efter at have været sendt til tælling økonomisk og omdømmemæssigt af BSE, mund-og klovpsyge og andre fødevarekriser.

Historien her kommer dog ikke til at handle så meget om selve sagen og dens forløb; jeg har i stedet valgt at fokusere på de kommunikative aspekter i diskursanalysen. Mit formål er på længere sigt at videreudvikle Faircloughs analysebegreber 'interdiskursivitet' og 'kohærens', som jeg mener er områder han ikke har udfoldet helt i sin tilgang til kritisk diskursanalyse. Undersøgelsen skal på et tidspunkt ende med at fortælle noget om hvad henholdsvis Ritt Bjerregaard og den spanske landbrugsminister Miguel Arias Cañete fik ud af kogalskabskrisen. Indgik den fx som en kærkommen lejlighed til at forsøge at sætte ETISKE spørgsmål ved landbrugsproduktion, blev den brugt i et POLITISK ærinde til at argumentere for mere lovgivning, handlede den måske kun om at få ØKONOMIEN til at fungere igen, eller var det en blanding af alle tre (og flere med måske) synsvinkler? Og i givet fald, hvis alle disse rationaliteter var i spil samtidig, hvad lod ministeren så stå tilbage som den enkle konklusion borgeren og landmanden kunne drage?

¹ Dette Working Paper indeholder en analyse som er blevet til i samarbejde med forskergruppen Quintet, dvs. jeg indestår naturligvis helt og holdent selv for indholdet, men anvendelsen af Luhmanns systemteori er inspireret i dette samarbejde. Projektet, der sigter mod en fælles udgivelse om risikosamfundet med BSE krisen som case, er ikke tilendebragt, og min anvendelse af systemteorien er derfor også stadig meget spæd, ligesom de præsenterede analyser ikke kan karakteriseres som endelige.

1. Kort introduktion til Luhmann, Toulmin og analyse af kohærens

Jeg vil anvende begrebet 'diskurs' både i betydningen 'sammenhængende tale som et element af social praksis' og i betydningen 'en bestemt repræsentation af virkeligheden'. Den sidste betydning er den der er fremtrædende i analysen af interdiskursiviteten.

Dette niveau vil fokusere på de diskurser der trækkes på i argumentationen i Ritts tale, og jeg har på forhånd inddelt diskurserne i ØKONOMI/MORAL/ETIK/LEGALITET/POLITIK/VIDENSKAB. Dette er en meget firkantet kategorisering som ikke tager hensyn til at der fx er mere end én økonomisk diskurs, mere end én moralsk diskurs osv. Det skyldes at inddelingen er inspireret af Luhmanns sociale delsystemer, og grunden til at jeg har valgt denne inddeling er først og fremmest et ønske om forenkling. I Luhmanns optik er de sociale delsystemer autopoietiske systemer som ikke 'taler sammen' og som hver især er styret af forskellige 'koder', fx i det politiske gælder det om at få magt (jo flere stemmer, des bedre), i det økonomiske system handler det om penge (jo flere, des bedre), i det moralske handler det om agtelse eller ringeagtelse, i det juridiske system skal man dømmes eller frikendes osv.

Et autopoietisk system i Luhmannsk forstand lukker sig om sig selv gennem en dikotom kode (magt/ikke magt; penge/ingen penge osv.) og skaber diskursivt sin egen mening ud fra sine egne bestanddele. Delsystemernes funktion er reduktion af kompleksitet, og denne reduktion sker bl.a. ved at man enten er i systemet eller i omverdenen. Systemet ses som normativt lukket: Når man har de økonomiske briller på, kan man kun tænke på penge, når man har de politiske briller på, kan man kun tænke på magt osv. Men vi kan alle sammen trække på flere diskurser i samme tekst – billedlig talt tage flere brillesæt af og på i løbet af en kommunikation².

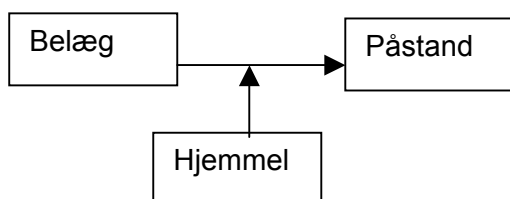
Mange teoretikere har arbejdet med Luhmanns teorier – diskuteret og videreudviklet dem. Jeg tillader mig i dette Working Paper at gå let hen over denne del af diskussionen og opstiller de delsystemer jeg har brug for i min analyse for blot at illustrere steder hvor diskurserne kommer fra. Som det er antydnet oven for, er der tale om et kynisk syn på politik hvor det er reduceret til kun at handle om magt og stræben efter at opnå eller beholde den. Jeg er ikke nødvendigvis enig i denne definition af politik, men har valgt at beholde den fordi den delvis bekræftes i analysen af teksten – her er i hvert fald eksempler på at politik handler om at promovere det arbejde man selv udfører ved at henvise til kvantitet og økonomisk tænkning. Etik og moral er adskilte fænomener i min analyse: Jeg ser det moralske værdisystem som noget der ligger i *traditionen* (og ikke hos hver enkelt), og som noget der har aflejret sig i form af ordsprog, allusioner til fælles sandheder osv. Det etiske system står til gengæld her for det sted vi henter den diskurs hvormed vi kigger på os selv og foreslår ændringer i social adfærd. Hvor moral er tilbageskuende og med til at opretholde gamle handlemønstre, er etik her at forstå som en fremadskuende og visionær optik. Legalitet er også adskilt fra moralen. Dette skyldes at der er en 'funktions'forskel på moral og legalitet, nemlig at moralen tildeler personer ringeagtelse, og

² Jeg er ikke sikker på at Luhmann deler denne opfattelse af subjektets mulighed for ubegrænset at trække på alle diskurserne, dertil har jeg læst for lidt af hans teori. Men dette er min anvendelse af det.

det juridiske system tildeler straf. Endelig er videnskaben medtaget som diskurs da de værdier der styrer den adskiller sig fra de øvrige ved at fokus er på at søge sandheden. Jeg gør opmærksom på at der i min analyse ikke ligger nogen ide om at systemerne og diskurserne ikke kan tale sammen, men der ligger en antagelse om at man kan skelne mellem diskurser der har oprindelse i forskellige funktionsområder ved at kigge på de forskellige værdisystemer som styrer funktionsområderne.

I den første del af analysen, hvor interdiskursiviteten beskrives med den simple kategorisering jeg lige har beskrevet, vil jeg som nævnt anvende traditionel argumentationsanalyse. Den klassiske Toulmin model (1958) vil her blive anvendt i dens simple form hvor et belæg (B) er det element der leder frem til en konklusion eller påstand (P) og hjemlen (H) er det element der muliggør forbindelsen mellem belæg og påstand.

Figur 1. Toulmin Model.

Toulmins model er ofte kritiseret for at være svær at anvende i praksis. Indvendinger går især på at man ikke kan bekræfte analyserne intersubjektivt og at resultatet derved kommer til at mangle 'face validity'. Det må her komme an på en prøve – det er som med al kategorisering: nogle fugle er bare mere 'fuglede' end andre (Bhatia 1993). Det attraktive ved Toulminmodellen er at man *systematisk* kan afdække hvilke verdensbilleder teksten trækker på og forudsætter fordi den opererer på et retorisk-logisk niveau der ikke tager hensyn til grammatiske og stilistiske variationer tekster imellem. Derfor er den oplagt i en kritisk diskursanalyse, og Fairclough anbefaler også selv modellen som analyseredskab (2003: 81-83), om end det ikke er hans foretrukne analyseredskab³. Allerede i påstanden kan den type sandhed eller diskurs som afsender tilslutter sig komme frem. Fx i en påstand som 'Fødevarereproduktionen er vigtig for landbruget' er det temmelig eksplicit at der er tale om en ØKONOMISK rationalitet hvor det handler om at tjene penge. I sådanne tilfælde vil belægget sammen med hjemlen underbygge eller måske endda præcisere hvilken diskurs der er tale om. Hjemlen vil så at sige 'skære det ud i pap' hvilket overordnet værdisystem vi har fat i. Men i andre tilfælde ses afsenderens forestillingsverden ikke så tydeligt i selve påstanden. Hvis jeg fx som påstand siger 'Vi skal indføre etiske regnskaber i vores virksomhed', kunne det umiddelbart tyde på at jeg talte ud fra et etisk standpunkt, men hvis mit belæg er 'ellers kan vi ikke klare os i konkurrencen', bliver det måske tydeligere at mine motiver er økonomiske og ikke etiske eller moralske.

Det andet niveau i min analyse vil handle om to diskursive strategier, afsender (Ritt Bjerregaard) trækker på for at reducere kompleksiteten og gøre kommunikationen entydig – med andre ord: instrukser til modtageren om hvordan han skal skabe kohærens. Dette afsnit kommer til at indeholde en analyse af det personlige pronomen 'vi' samt 'iscenesættelse af modtager' (dvs. nævnelser af modtager ved navn eller betegnelse) i teksten.

³ Fairclough foretrækker derimod til afdækning af diskurser at arbejde med bl.a. ordvalg, metafor og kollokationer.

Det personlige pronomen 'vi' er som bekendt en grammatisk størrelse som både kan henvise til alle de tilstedeværende (= inklusivt vi) og til den talende og den gruppe han eller hun repræsenterer (= eksklusivt vi). 'Vi' er endvidere i mange tilfælde flertydigt, og dette gør Ritt Bjerregaard brug af i talen. Sammen med den afsenderorienterede vinkel på afsender-modtagerforholdet er *iscenesættelse* af modtager som nævnt et andet meget vigtigt område i talen. Modtager kan iscenesættes eksplicit eller implicit, og dette har stor betydning for om han eller hun føler sig talt til eller ej. Jeg vil i artiklen forsøge at argumentere for at disse to strategier anvendes til at give teksten en bestemt retning og gøre én af diskurserne mere betydningsfuld end de andre. Af pladshensyn vises kun fire eksempler på argumentation, men der gives i slutningen en oversigt over alle eksempler på argumenter i talen.

2. Interdiskursivitet i Tale til Landbrugsraadets Årsmøde

Ritts tale bliver holdt en maj-dag med en veloverstået økologikonference som fælles referenceramme og et forår hvor landbruget og ministeren i fællesskab efter flere uoverensstemmelser endelig har fået bekæmpet både mund og klovsyge og BSE. Efter at have takket for invitationen og overstået de sædvanlige høfligheder som hører en sådan politisk lejlighedstale til indleder Ritt Bjerregaard med at trække på såvel en MORALSK som en POLITISK diskurs, om end kun den politiske diskurs passer ind i en stringent logisk argumentation:

Eksempel 1

Jeg har egentlig ikke tænkt mig at tage det op i dag, men jeg forstår faktisk ikke, at I bruger argumenter om, at jeg som fødevareminister skulle være ude efter stemmer i BSE-sagen. Jeg tror, I står jer ved at se på de reelle problemer – også dem i forhold til jeres produktionsmetoder – og tænke lidt over, at der har været opbakning til den førte linje, vist nærmest enstemmigt, i Folketinget.

P: Jeg er ikke ude efter stemmer i BSE-sagen

(B1: I skulle hellere se på problemerne med jeres egne produktionsmetoder)

B2: Der har været nærmest enstemmig opbakning til den i Folketinget

(H1: "Man skal ikke kaste sten, når man selv bor i glashus")

H2: Hvis der er bred opbakning i Folketinget, handler det ikke om stemmefiskeri

Umiddelbart ser det ud som om Ritt forsøger at argumentere imod sit påståede stemmefiskeri ved at tale om noget helt andet, nemlig landbrugets egne problemer. Denne strategi kan strengt taget ikke placeres i Toulmins model fordi der rent pragmatisk set ikke kan være nogen rimelig hjemmel der skulle forbinde de to udsagn:

P: Jeg er ikke ude efter stemmer i BSE-sagen

*B: I skulle hellere se på problemerne med jeres egne produktionsmetoder

*H: Hvis I har problemer, har jeg det ikke

Alligevel er det rent faktisk et af de belæg hun benytter, og i øvrigt en helt almindelig argumentationsstrategi som følger devisen "Man skal ikke kaste sten, når man selv bor i et glashus". Det er med andre ord en MORALSK indvending idet det anses for ukorrekt opførsel at kritisere andre når man selv har problemer.

Bjerregaards andet udsagn *Der har været nærmest enstemmig opbakning til den kommer tættere på et stringent retorisk belæg for at det man har gjort er i orden. Hjemlen Hvis der er bred opbakning, handler det ikke om stemmefiskeri* kan også formuleres som en skalær topos: *Jo mere parlamentarisk opbakning, des mere rigtigt*, og må siges at være hjemmehørende i en POLITISK promoveringsdiskurs, hvor det afgørende ikke så meget er indholdet af den førte politik, men mere om der er parlamentarisk opbakning til den eller ej.

Efter denne indledende moralske opsang slår Ritt ind på en ØKONOMISK argumentation hvor hun og landmændene er sammen om at kæmpe for at bevare eksportmarkederne:

Eksempel 2

For det første har vi set at frygten for en større europæisk epidemi af mund og klovsyge så småt er drevet over. Samtidig har det været en fornøjelse at se, at vi har kunnet gøre en fælles indsats i forbindelse med de problemer, som sygdommen har skabt på eksportmarkederne. Vores høje veterinære standarder har i den forbindelse igen vist sin værdi.

P: Vores høje veterinære standarder har vist deres værdi

B: Vi har løst problemerne med eksport i forbindelse med mund og klovsygen

H: Når standarne kan løse problemer med eksporten, er de værdifulde

Hjemlen *Når standarderne kan løse problemer med eksporten, er de værdifulde* kan også formuleres som følgende topos: *Jo højere veterinærstandarder, des større eksport*. Denne topos kan igen reduceres til: *Jo større eksport, des bedre*. Den påstand Ritt gerne vil have tilslutning til her er derimod at de høje veterinære standarder (igen) har vist deres værdi, og implicit får hun samtidig sagt at det der afgør værdien er at de kan bruges til at eksportere landbrugsprodukter.

Diskursen der trækkes på i denne sekvens kan karakteriseres som stammende fra et økonomisk domæne eftersom de værdier, eller den sandhed, der implicit trækkes på i sekvensen er økonomisk værdiskabelse og indtjening. Det er i øvrigt en type økonomisk diskurs der går igen senere i talen, bl.a. hvor Ritt Bjerregaard siger: "Det er klart at en lukning af eksportmarkeder, som vi har oplevet i de sidste par måneder, er alvorlig" og lidt længere nede: "... og det er med stor glæde at vi kan se på at vigtige markeder nu igen er åbnet for dansk kødeksport".

I det næste eksempel bliver udredningen af diskurserne mere kompliceret. Ritt Bjerregaard er kommet til et sted i sin tale hvor hun begynder at snakke om dyreetik – men måden hun får det skruet sammen på er tydeligt påvirket af hvem hun selv er og hvem hun står og taler til:

Eksempel 3

Samtidig giver sagen anledning til at vi tænker os om i forbindelse med transporten af levende dyr – og jeg er glad for Peters bemærkninger herom. Dels i relation til de smitterisici der er forbundet med transporten, men ikke mindst med hensyn til dyreetiske principper. I den kommende tid vil jeg tage initiativ til at se nærmere på denne problemstilling, både herhjemme men også på Europæisk plan. Det er nu, vi kan forvente tilslutning til dette synspunkt.

Der er flere interessante observationer man kan gøre både med hensyn til retoriske strategier og karakteren af de rationaliteter der bringes i spil i dette eksempel. Men hvis vi skal sætte sekvensen ind i Toulmin-modellen, må det se sådan ud:

P: Vi skal tænke os om mht transport af levende dyr

B1: Der er smitterisici

B2: Vi skal tænke på de dyreetiske principper

H1: Hvis det smitter, skal vi være forsigtige

H2: Hvis vi har dyreetiske principper, skal de overholdes

Der bliver spillet på flere heste når der skal argumenteres for hvorfor landmændene bliver nødt til at kigge på det med at transportere levende dyr. Dels er der smitterisikoen. Og den er nok den vigtigste for landmændene. Her handler det altså kun om smitte fra dyr til dyr, og i den situationelle kontekst tekstsekvensen her og Ritts tale i øvrigt indgår er det tænkeligt at smitten bliver et ØKONOMISK argument (jo flere smittede dyr, desto større økonomiske tab). Man kunne også argumentere for at argumentet er videnskabeligt, dvs. baseret på en eksperts beregning af smitterisikoen, men landmændenes interesse trækker mere i retning af en økonomisk dominans. Dernæst nævner Ritt som belæg nr. 2 de dyreetiske principper som hun fremhæver ved at indsætte styrkemarkøren 'ikke mindst'. Man kan alligevel hævde at Ritt her ikke er ude i et etisk ærinde. Ordet 'principper' er rent syntaktisk kernen i syntagmet 'dyreetiske principper', og udsagnet kommer som et indskud i en større tekstsammenhæng. Ser man ordet 'principper' (for princippernes skyld) som det centrale i argumentet, kunne man benævne diskursen Ritt her trækker på som en legal diskurs hvor der fokuseres på at overholde regler for reglernes skyld: er vi skyldige eller ikke skyldige i overtrædelse af dyreetiske principper? Det der er på spil her er dog højst et spørgsmål om ringeagtelse og ikke juridisk udmålt straf, og det ligger derfor mere lige for at karakterisere diskursen som MORALSK. Selv om der ikke er tale om nogen specielt følelsesladet udsigelse, er argumentationen dog tilbageskuende og refererende til noget fælles vedtaget.

Senere er Ritt Bjerregaard nået til et sted i talen hvor hun mere direkte kommer ind på den ETISKE dagsorden som hun har fremført tidligere i BSE-forløbet, nemlig at landmændene må tage skeen i den anden hånd og begynde at tage medansvar for samfundsudviklingen:

Eksempel 4

Hvad angår landbrugets udvikling tror jeg, at vi alle sammen skal indstille os på, at en omstilling er nødvendig. (...) Vi skal i stedet være visionære og sikre, at dansk landbrug formår at udvikle sig, således at vi får en holdbar landbrugsproduktion, ...

P: Omstilling af landbruget er nødvendig

B: Vi skal sikre at dansk landbrug formår at udvikle sig så vi får en holdbar landbrugsproduktion

H: Omstilling kan give holdbar landbrugsproduktion

Hvis vi antager at ETIK har med samfundsmæssig selvrefleksion og forandringsvilje at gøre, så må en argumentation der går på, at omstilling i landbruget er nødvendig, kategoriseres som etisk. Etikken går mest på hvordan landbruget som erhverv skal udvikle sig, men det ligger også i argumentationen at det er noget regeringen vil støtte ("Vi skal sikre").

Denne korte argumentationsanalyse illustrerer (forhåbentlig) at der i en retorisk velplanlagt tekst som en politisk tale kan optræde både ØKONOMISKE, MORALSK, POLITISKE og ETISKE rationaliteter. Den VIDENSKABELIGE og den LEGALE diskurs blev ikke aktualiseret. Man kan altid diskutere om min kategorisering er rimelig, men uanset inddelingskriterium er der her tale om en blanding af diskurser der stammer fra hver deres

sociale domæne. Hvis mit inddelingskriterium havde været mere fintmasket, ville jeg endda have kunnet inddele i endnu flere. I et skema over hele talen, ser inddeling således ud:

POLITIK	ØKONOMI	ETIK	MORAL
1. Hvis der er bred opbakning i Folketinget, handler det ikke om stemmefiskeri.	1. Når veterinærstandarderne kan løse problemer med eksporten, er de værdifulde.	1. Økologi, sikkerhed, dokumentation og dyre-velfærd er lig med bæredygtighed, etik og kvalitet.	1. Hvis andres omkostninger også har været store, kan man ikke være bekendt at klage.
2. Lovgivning sikrer kvalitet i produktionsleddet.	2. Hvis det smitter, skal vi være forsigtige (Jo flere smittede dyr, desto større økonomiske tab).	2. Omstilling kan give holdbar landbrugsproduktion.	(2. Man skal ikke kaste med sten, når man selv bor i et glashus).
3. Hvis mange organisationer og udenlandske ministre giver os ret, er det en succes.	3. Hvis forskningen er vigtig for konkurrenceevnen, er den vigtig.		3. Hvis vi har dyreetiske principper, skal de overholdes.
4. Hvis myndighederne har brug for forskningen, er den vigtig.	4. Hvis myndighederne klarer de økonomiske vanskeligheder, er de vigtige		

Figur 2. Interdiskursivitet i Ritt Bjerregaards tale.

Det kan altså ud fra en argumentationsanalyse med fokus på hjemlen (dvs. topos) konstateres at der trækkes på forskellige værdisystemer og at diskurserne kan være svære at skille ad analytisk, fx fordi der gives flere typer belæg for samme påstand, hvilket underbygger den hybride karakter tekster har (Fairclough 2003, Phillips 1998). Jeg vil nu kigge på hvordan Ritt Bjerregaard indretter talen så dens diskurs bliver mere entydig for modtageren.

3. Fra kompleksitet til enstrengethed i talen – iscenesættelse af afsender og modtager

Talen er delt ind efter den traditionelle skabelon med en indledning, et korpus og en afslutning. I talens korpus kommer Ritt først ind på tre områder: 1) Hun omtaler myndighedernes og landmændenes fælles indsats for at bekæmpe epidemier og åbne op for eksportmarkederne igen og bruger det til i sin afrunding at bringe emnet dyrevelfærd på banen, 2) Hun fremhæver de lovgivningstiltag regeringen har foretaget – her kommer fødevarer sikkerhed for forbrugerne ind i billedet, 3) Hun forsøger at overbevise landmændene om at økologi/miljø er en sag, de skal være med i. Derefter går hun over til at tale om fremtiden. Her bringes emnet landbrugsreformer på banen – hun siger bl.a.

"Hvad angår landbrugets udvikling tror jeg, at vi alle sammen skal indstille os på, at en omstilling er nødvendig" (s. 3). Omstillingen og fremtiden fylder resten af talen, og Ritt nævner i sin afslutning at "Jeg er glad for Peter Gæmelkes understregning af, at landbruget også ønsker en reform".

Det vil sige at det teksten overordnet søger tilslutning til er at det er et fælles ansvar at arbejde for en omstilling i landbruget som "*minimerer utilsigtede sikkerhedsrisici i fødevarerproduktionen og bidrager til genoprettelse af forbrugernes tillid til fødevarernes sikkerhed*" (s. 4), og hun bruger BSE og de andre sager til at fremme dette argument. Økologi-argumentet fra indledningen bliver ikke gentaget, men kommer til at stå som en del af omstillingen der argumenteres for senere i talen. De øvrige temaer i teksten bruges enten til at gøre modtager (landmanden) mere venlig stemt over for taleren eller til at fremme Ritts egen parlamentariske dagsorden (jo mere lovgivning, des bedre).

Hvis vi kigger på hvordan Ritt konstruerer tekstens 'vi' og hvordan hun gentagne gange iscenesætter modtager eksplicit i teksten, er der en tydelig overvægt af det inklusive vi, der dog indimellem bliver glidende eller tvetydigt:

INKLUSIVT 'VI'	EKSKLUSIVT 'VI'
(Talende/tiltalt/omtalt; 'vi der er her'/DK) 1. "Vi har ikke altid været enige" (s. 1) 2. "Vi kan tale sammen" (s. 1) 3. "... og vi gør det" (s. 1) 4. "Samtidig har det været en fornøjelse af se, at vi har kunne gøre en fælles indsats" (s. 1) 5. "Vi har nu et fælles ansvar for at få fulgt op..." (s. 1) 6. "Vi kan hurtigt blive enige om ..." (s. 1) 7. "... en lukning af eksportmarkederne, som vi har oplevet det i de seneste måneder" (s. 2) 8. "Med fælles indsats fik vi håndteret sagen på fornuftig vis" (s. 2) 9. "... det er med stor glæde, at vi kan se på ..." 10. "Den aktuelle sag understreger også vigtigheden af, at vi har et troværdigt myndighedsberedskab ..." (s. 2) 11. "Uden en seriøs indsats fra myndighederne er det tvivlsomt om vi havde haft de samme muligheder" (s. 2) 12. "Det er nu, vi kan forvente tilslutning til dette synspunkt" (s. 2) 13. "Men nu hvor vi alle har sunket den gode oplevelse ..." 14. "Sådan at vi kan få opbakning af ..." (s. 3) 15. "Vi skal også se fremad på en dag som i dag" (s. 3)	(Talende RB/regeringen/ 'vi der stod for øko-konf.') 1. "For det andet er vi med vedtagelsen af fødevarerloven ..." (s. 1) 2. "... som har hjulpet os med forberedelsen ..." (s. 3) 3. "Vi er for tiden i gang med de indledende drøftelser til Finanslov" (s. 3) 4. "Med reorganiseringen af fødevarerforskningen sørger vi nu for ..." (s. 3) 5. "Vi vil selvsagt prioritere ..." (s. 5)

16. "De hidtidige resultater skal dog ikke få os til ..." (s. 3) 17. "Hvad angår landbrugets udvikling tror jeg vi alle sammen skal indstille os på ..." (s. 3) 18. "Vi skal naturligvis ikke ..." (s. 3) 19. "Vi skal i stedet være visionære ..." (s. 3) 20. "... således at vi får en holdbar landbrugsproduktion" (s. 3) 21. "Det er meningen at vi i dette arbejde ..." (s. 3) 22. "De store arbejdsopgaver vi har foran os" (s. 4) 23. "Vi er begyndt på forberedelserne." (s. 4) 24. "Vi vil være tæt på udvidelsen, ..." (s. 4) 25. "og vi bør have en omfattende diskussion ..." (s. 4) 26. "Det er regeringens opfattelse, at vi skal lægge ambitiøst op" (s. 4)	

Figur 3. Inklusivt og eksklusivt 'vi'

I indledningen af talen henviser pronomenet 'vi' tydeligvis til Ritt selv og landmændene; hun får dermed skabt en fælles ramme om håndteringen af de store problemer i landbruget og (risiko)samfundet som helhed. Hun får både sagt at hun og landmændene tilhører hver deres 'gruppe' eller domæne, men hun får også sagt at de er sammen om løsningen af problemerne. Der er et enkelt 'vi' i indledningen som må betegnes som eksklusivt:

"For det andet er **vi** med vedtagelsen af fødevarereloven og iværksættelse af innovationsloven med til at sikre forbrugerne en fødevarerproduktion af høj kvalitet og sikkerhed" (s. 1)

Logisk set henviser dette 'vi' til folketingspolitikere (og vel især regeringen) fordi landmændene ikke kan være med i vedtagelsesfasen af lovgivningsprocessen, men indlejret i brugen af det inklusive 'vi' der i øvrigt anvendes her glider det eksklusive 'vi' ned som noget landmændene også godt kunne være med i, eller i hvert fald have gavn af. Ligeledes ser vi hvordan Ritt og landmændene håndterer sagen med mund og klovsygen i fællesskab og bagefter kan glædes over dette sammen. Myndighedsberedskabet er også noget de har i fællesskab og som giver dem muligheder. 'Vi' et er her dels brugt som en gruppe der kan inkludere den talende (Ritt) og den tiltalte (landbruget/Landbrugsrådet), og desuden kan 'vi' også opfattes som anvendt om den omtalte, nemlig Danmark, i hvert fald i eksempel 7, 8 og 9, der handler om den vigtige landbrugseksport som gavner hele Danmark (eller i hvert fald BNP). I næste sekvens får Ritt også landmændene med på dyrevelfærden:

"Det er nu, **vi** kan forvente tilslutning til dette synspunkt"(s. 2)

Dette 'vi' kan også godt forstås som et 'vi' der henviser til 'alle danskere', fordi Ritt taler om at tage synspunktet op på europæisk plan, og der kan godt ligge en underforståelse af at Danmark (som sædvanlig?) er foregangsland. I virkeligheden er det naturligvis Ritts eget parti, eller de ordførere/partier der kæmper for at gøre noget ved transport af levende dyr, som er inkluderet i 'vi' et (og dermed er der i virkeligheden tale om et eksklusivt vi), men her kommer det til at fremstå som om landmændene er med i det.

I den midterste del af talen kommer der et (fra landmændenes synspunkt) lidt kedeligt afsnit der handler om de ny lovgivningstiltag, og her kommer fællesskabet med

landmændene lidt i baggrunden til fordel for 'regeringen' og 'Danmark'. Men senere da hun taler om den europæiske økologikonference som Fødevarerministeriet afholdt i Snekkersten d- 10- 11. maj (dvs. i dagene inden denne tale) får hun det ind igen:

"Men nu hvor **vi alle** har sunket den gode oplevelse, er det selvfølgelig tid til at sørge for opfølgning" (s. 3)

'Vi' et henviser her til de ministre og organisationer der deltog i konferencen, herunder altså også folk fra Landbrugsraadet. Ved at bruge pronomenet i den udvidede form ("**vi alle**") gør Ritt Bjerregaard plads til at også de landmænd der evt. ikke var med får mulighed for i det mindste bakke op om det der skal ske efterfølgende. Det er i øvrigt tydeligt i talen at konferencen bruges som et billede der skal tale til tilhørernes følelser for at overbevise om at det kan betale sig at arbejde videre med sagen: "*Sidste uges økologikonference står stadig frisk i min og mange andres erindring. At diskutere økologivisioner med 350 europæere til god økologisk forplejning i et forårsgrønt og solrigt Danmark er lidt af en oplevelse*"(s. 2). Hun takker strategisk i samme anledning Peter Gæmelke og 'hans folk' for at have hjulpet med forberedelsen til konferencen og får derved knyttet Landbrugsraadet direkte ind i den narrative ramme om denne del af talen (Peter Gæmelke, Landbrugsraadet og landbruget iscenesættes i øvrigt flere gange eksplicit i teksten som modtager, se nedenfor i figur 4).

Ritt Bjerregaard benytter flere gange et 'vi' som er flertydigt og enten kan forstås eksklusivt som refererende til regeringen/ministeriet/partiet eller som inklusivt som indbefattende Landbrugsraadet og landbruget i øvrigt. I eksemplerne 14, 22, 23 og 26 henviser hun i alle tilfældene til et stykke arbejde som ligger foran 'os', og i eksempel 23 'er 'vi' begyndt'. Ifølge den struktur Ritt Bjerregaard selv har tildelt talen i sin indledning handler det fælles arbejde i eksempel 14 om 'at følge op på økologikonferencen'. Rent politisk og organisatorisk ligger dette arbejde nok væsentligst hos ministeriet selv, men det er ikke uden for Landbrugsraadets område eftersom de er medunderskrivere på 'Københavnserklæringen' og har forpligtet sig derved til at arbejde med økologi. Hvor mange af deres medlemmer der så vil bakke op om dette arbejde, er en anden sag. I de øvrige eksempler handler opgaverne om forberedelsen af det danske formandskab for EU. Rent organisatorisk har landmændene ikke noget med denne forberedelse at gøre, men man kan godt forstå Ritt Bjerregaards "vi er begyndt på forberedelserne" osv. som en slags konklusion på den dialog der har været mellem landbruget og hende selv. For når en af regeringens satsninger er at der skal lægges ambitiøst op med at blive enige med de øvrige EU-lande om fx grøn politik, så er det en god start at Peter Gæmelke har talt om reformer, dyrevelfærd og økologi.

Gennem hele talen er det således tydeligt i analysen af pronomenet 'vi' at Ritt Bjerregaard væver landbruget og landbrugets fremtid ind i sine egne visioner og forestillinger og at hun forsøger at bygge bro. Dette sker som nævnt også ved hjælp af en anden strategi, nemlig ved eksplicit iscenesættelse af landbruget og Peter Gæmelke i talen, som det ses i figur 4:

Landbruget	Landbrugsraadet	Peter Gæmelke
1. "For landbruget er den ligeledes vigtig" (s. 1) [Fødevarereksporten]	1. "og Landbrugsraadets folk" (s. 3) [for praktisk hjælp med konferencen]	1. "Og i den forbindelse kommentere nogle få dele af Peter Gæmelkes beretning" (s. 1)

2. "... med understregning af hvad landbruget finder vigtigt" (s. 3)	2. " DFFE vil selvfølgelig sørge for Landbrugsraadet kommer til at deltage heri"(s. 3) [opfølgning på deklARATIONEN]	2. "og jeg er glad for Peters bemærkninger herom"(s. 2) [dyrevelfærden]
3. "Jeg er enig i landbrugets vurdering" (s. 3) [om at forskning er vigtig]	3. "Jeg vil i den forbindelse gerne takke for den henvendelse, jeg har fået fra Landbrugsraadet " (s. 3) [se pkt. 2 under 'landbruget']	3. "Jeg vil gerne rette en særlig tak til Peter Gæmelke "(s. 3) [se pkt. 4]
4. " Dansk landbrug har været i front i mange år" (s. 3)		4. "... og for Gæmelkes vedkommende med aktiv deltagelse og en vigtig underskrift på deklARATIONEN" (s. 3)
5. "Denne opgave er selvfølgelig ikke noget landbruget skal stå alene med" (s. 3)		5. "Jeg er enig med Peter Gæmelke i" (s. 3) [at landbruget er kommet langt med forskningen]
6. "... dialog mellem landbruget , forbrugere, de handlende og det offentlige"(s. 3)		6. " ... som Peter Gæmelke siger i sin beretning" (s. 3) [at vi skal ikke starte forfra]
7. " ... at også landbruget ønsker en reform" (s. 4)		7. " Peter Gæmelke fremhæver i sin beretning" (s. 4) [at BSE har kostet mange penge]
		8. "Jeg var glad for Peter Gæmelkes understregning af ..." [se pkt. 7 under 'landbruget'] (s. 4)

Figur 4. Iscenesættelse af landbruget, Landbrugsraadet og Peter Gæmelke som modtagere.

Faktisk bliver Gæmelkes beretning den tekst Ritt Bjerregaard helt eksplicit går i dialog med fordi hun inkluderer den i sin indledning:

"Afslutningsvist vil jeg se lidt fremad og i den forbindelse kommentere nogle få dele af **Peter Gæmelkes** beretning" (s. 1)

Denne indledning giver Ritt mulighed for flere gange at referere til noget Peter Gæmelke har sagt i sin beretning fordi modtager på denne måde ikke er i tvivl om hvilken sammenhæng der refereres til.

Det er helt forudsigeligt at Ritt Bjerregaard omtaler landbruget – både som aktør og som område/erhvervsaktivitet i en tale der henvender sig til Landbrugsraadet. Det er også forudsigeligt og retorisk helt efter bogen at hun nævner Landbrugsraadet flere gange. Men det som især binder talen sammen er hendes gentagne henvendelser til Landbrugsraadets formand, en enkelt gang bare benævnt 'Peter', der sammen med brugen af det inklusive vi mange steder og de mange forsikringer om at landbruget ikke står alene med de store problemer samt de mange referencer til den vigtige økonomi og andre fælles sandheder, efterlader et indtryk af at her kommer faktisk landbrugets redningsmand (kvinde!). Landbruget, regeringen og Danmark vil gøre fælles sag for at fremme fødevarer sikkerhed, dyrevelfærd, miljø og økologi i EU. Og det kan betale sig økonomisk!

Selv om hverken personlige pronomener eller (andre) gentagende henvendelser til talens modtagere kan siges at være meningsbærende i sig selv (bortset fra en abstrakt følelse af fællesskab eller dialog med den talende), er de sammen med diskursanalysen og en retorisk analyse af den overordnede struktur tilstrækkelige til at kunne give et bud på hvad landmændene gik hjem og tænkte og hvad talen *egentlig* handlede om. Da landmændene er de direkte modtagere, er det naturligvis dem Ritt Bjerregaard har taget udgangspunkt i, og det er derfor værd at hæfte sig ved følgende:

1. Ritt Bjerregaard viser både imødekommenhed, åbenhed og vovemod i talen. Hun inddrager landmændene i talen, hun roser deres arbejde, hun takker dem for dialogen, og hun reagerer på deres input. Samtidig uddeler hun også ris:

Bl.a. siger hun i indledningen:

"Jeg forstår faktisk ikke I bruger argumenter om at jeg skulle være ude efter stemmer i BSE-sagen. Jeg tror, I står jer ved at se lidt på de reelle problemer – også dem i forhold til jeres produktionsmetoder." (s. 1)

Dette er det eneste sted – bortset fra indledningen og afslutningen – hvor Ritt Bjerregaard henvender sig ved direkte tale til tilhørerne, og det ligger strategisk i indledningen som noget der skal overstås. Tonen er i øvrigt meget hård. Senere i talen, hen imod slutningen, kommer en lidt mindre skarp irettesættelse:

"Skjulte der sig en tak til regeringen for afgiftsbetalingen i forbindelse med kød- og benmelsproblematikken?" (s. 4)

Her vælger Ritt Bjerregaard en mere humoristisk-ironisk tone, men får alligevel sagt sin mening om landmændenes brokkeri over manglende kompensation i forbindelse med BSE-bekæmpelsen.

2. Ritt Bjerregaard taler om økologi og dyrevelfærd. Men det er ikke hendes logiske argumentation der bærer argumentationen. Der er tydeligvis mere tale om en følelsesbetonet tilgang. Hun bruger først og fremmest økologien som et skær, hun gerne vil lægge ned over talen i indledningen og i korpus, der hvor hun har sin narrativ om økologikonferencen, og hun bruger den som et *buzz-word* sammen med fødevarer sikkerhed, kvalitet, miljø, dyrevelfærd osv. Hvor hun bruger logisk argumentation, er det primært forhold af meget mere realpolitisk karakter det handler om.

3. Ritt Bjerregaard holder sig i store dele af talen til et fælles værdi- og forestillingsunivers. Det handler om at løse problemer med eksport og tænke strategisk på fremtiden så man kan blive ved med at tjene penge og samtidig være stolt af det. Og der, hvor hun bringer dyrevelfærd og landbrugsreformer på banen, er Peter Gæmelke med som ekstra autoritet.

4. Alligevel bliver der brugt retorisk krudt på at slå et slag for landbrugsreformer: BSE bliver bragt ind som advarselsslampe, der bliver brugt vendinger som 'vi skal alle sammen indstille os på', 'det er ved at være tid til', hvor udviklingen fremstilles som noget uafvendeligt vi alligevel ikke kan vende os imod, og der bliver talt til pengepungen via forbrugerne i vendinger som '...bidrage til genoprettelse af forbrugernes tillid til fødevarernes sikkerhed'.

Konklusionen på alt dette er at reformerne og etikken kommer til at fremstå som det man hæfter sig ved i talen. De hjælpes på vej retorisk ved hjælp af appeller til fælles sandheder (de økonomiske og moralske) og konstant inddragelse og iscenesættelse af modtager.

Konklusionen er endvidere at en politiker naturligvis ikke kan lade være med også at tage udgangspunkt i sin egen virkelighed der handler om stemmer, flertal og om at være et stort og stærkt ministerium. Denne del af diskursen træder dog ikke frem i talens overflade som noget der bliver hængende, for her henvender Ritt Bjerregaard sig slet ikke hverken eksplicit eller implicit til landmændene (eller til forbrugerne for den sags skyld). Det er rent politikersprog.

5. Foreløbig konklusion på interdiskursivitet og kohærens

Da dette er et Working Paper, tillader jeg mig at afslutte analysen med nogle foreløbige overvejelser om anvendeligheden af dels den diskursteoretiske ramme, dels analyseredskaberne med hensyn til en undersøgelse af diskursive begivenheders hybride og polyfone karakter på den ene side og teksters enstrenghed på den anden.

Faircloughs diskussion af kohærens kommer ind i forbindelse med det, han kalder meningsskabelse (*meaning making*), og han siger at sociale effekter af tekster er medierede via meningsskabelse (2003: 11). Denne meningsskabelse har en hel del med genviden at gøre: Vi trækker på vores viden om, hvordan genrer er konstruerede, når vi forsøger at forstå tekster, ligesom afsender trækker på genrenormerne, når hun konstruerer sin tekst. I tilfældet med den politiske lejlighedstale er det derfor oplagt at modtager både forventer politiske budskaber og underholdning. Modtager forventer også at blive talt til både af rationelle og mindre rationelle argumenter, ligesom han måske forventer både at blive rost og riset. Endelig ligger det også i lejlighedsgenren at modtager inddrages meget direkte i teksten, og når afsender tillige er politiker, er det det politiske hovedbudskab der lyttes efter. Og det er i dette tilfælde det etiske budskab om omlægning af landbruget til en mere bæredygtig (og måske økologisk) forretning. Jeg kan ikke bevise at landmændene lyttede: jeg har ikke kigget på tabeller over udviklingen i økologiske landbrug, og man kan også tvivle på om landmændene begyndte at stemme på Ritt Bjerregaard. Men der blev lagt kraftigt op til det i talen!

Selv om denne analyse har været et aldeles skitseagtigt forsøg på at beskrive interdiskursiviteten i en politisk tale, så vil jeg foreløbig konkludere at Toulminmodellen kan indfange diskurser på en mere systematisk måde end man ville have kunnet ved fx blot at kigge på ordvalg. Det har i flere tilfælde været vanskeligt at afgøre hvilken hjemmel der blev trukket på fordi man i nogle tilfælde kan lave forbindelsen fra belæg til påstand ad mere end én vej. Og skal man have en mere nuanceret diskursanalyse, hvor der bliver kigget detaljeret på hvilke perspektiver der er på de forskellige domæner, og ikke bare hvor i det sociale

system vi befinder os, da vil Toulminanalysen også komme til kort. Men den ville i givet fald kunne anvendes sammen med lingvistiske analyser for en mere fintmasket beskrivelse.

Hvorvidt Luhmanns systemteori er den rette at lade sig inspirere af, er det for tidligt at konkludere noget om – attraktionen ligger i dens tilsyneladende enkelhed, men hvis formålet er at illustrere at der foregår en udvikling i fx politiske, moralske og økonomiske diskurser, må andre samfundsteorier sandsynligvis på banen.

Med hensyn til tekstens kohærens og enstrenghed kan tilgangene låne fra hinanden: Analysen af det personlige pronomen 'vi' er fx inspireret af Faircloughs analyser (bl.a. af New Labour) og Charlotte Werthers analyse af den britiske unionsdiskurs (1997). Men hvor Fairclough og Werther analyserer anvendelsen af inklusivt og tvetydigt 'vi' som en retorisk strategi der bruges for at skabe indtryk af konsensus, da strækker jeg denne strategi ud til også at bidrage til at give teksten overordnet argumentativ retning.

Denne analyse har skullet bruges til at vise at selvom den etiske diskurs ikke fylder så meget i den rationelle argumentation, er det den Ritt Bjerregaard satser på at få ud over rampen. En anden måde hvorpå man kunne undersøge hierarkiet i de forskellige diskurser ville være at kigge på tekstens makrostruktur: den overordnede påstand og det belæg og hjemmel-sæt der hænger sammen med den i forhold til de øvrige argumenter i teksten. Men i en tekst der er leveret mundtligt, er det mere oplagt at kigge på hvordan modtager inddrages og tales til direkte. Og det må man sige, landmændene bliver her!

Bibliografi

- Bhatia, Vijay (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (2000). *New Labour, New Language?* London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1995). *Media Discourse*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Kneer, Georg og Nassehi, Armini (1997). *Niklas Luhmann – introduktion til teorien om sociale systemer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Phillip, Louise (1998). *Mediated Communication, the Environment and Consumption. Discursive Constructions of Ecological Problems and Political Action*. Paper to the conference 'Discourse Analysis and Social Development', Sørup Herregård, Danmark, 24-26 September 1998.
- Toulmin, Stephen Edelston 1983 (1958). *The uses of argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Werther, Charlotte (1997). Den britiske unionsdiskurs – et diskursanalytisk perspektiv, s. 211-233 i Katrin Hjort (red): *Diskurs – Analyser af tekst og kontekst*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Noter

Jeg vil gerne takke forskergruppen Quintet for feedback på tidligere udgaver af denne artikel, og særligt Mette Skovgaard Andersen og Anette Villemoes, Institut for FIRST.

Appendix

Tale ved Landbrugsraadets Årsmøde d. 15. maj 2001

Af fødevareminister Ritt Bjerregaard

Tak for invitationen til at deltage i Landbrugsraadets Årsmøde.

Tak for beretningen, som jeg har fået lov at læse - også jeg takker for samarbejdet. Vi har ikke altid været enige, men det er, som det skal være. Og hvad der er vigtigt: Vi kan tale sammen, og vi gør det - det er alene konstruktivt.

Jeg har egentlig ikke tænkt mig at tage det op i dag, men jeg forstår faktisk ikke, at I bruger argumenter om, at jeg som fødevareminister skulle være ude efter stemmer i BSE-sagen. Jeg tror, I står jer ved at se på de reelle problemer - også dem ift. jeres produktionsmetoder - og tænke lidt over, at der har været opbakning til den førte linje, vist nærmest enstemmigt, i Folketinget.

Men jeg har nu lyst til at fremhæve tre områder her i dag:

- 1. For det første har vi set, at frygten for en større europæisk epidemi af mund- og klovsyge så småt er drevet over. Samtidig har det været en fornøjelse at se, at vi har kunnet gøre en fælles indsats i forbindelse med de problemer, som sygdommen har skabt på eksportmarkederne. Vores høje veterinære standarder har i den forbindelse igen vist sin værdi.
- 2. For det andet er vi med vedtagelse af fødevareloven og iværksættelse af innovationsloven med til at sikre forbrugerne en fødevareproduktion af høj kvalitet og sikkerhed.
- 3. Endelig har visionen om et Europa med mere økologisk jordbrug fået opbakning fra en meget bred kreds af ministre og organisationer på økologikonferencen i sidste uge - herunder ikke mindst fra den nye vicepræsident for COPA. Vi har nu et fælles ansvar for at få fulgt op på konferencen.

I det følgende vil jeg uddybe disse tre forhold. Afslutningsvis vil jeg se lidt fremad og i den forbindelse kommentere nogle få dele af Peter Gæmelkes beretning.

* *

Mund- og klovsyge/veterinære forhold. Vi kan hurtigt blive enige om vigtigheden af den danske fødevareeksport. For samfundet som helhed er fødevareeksporten af stor betydning, da den udgør cirka 25 procent af den samlede eksport.

For landbruget er den ligeledes vigtig. Der kan eksporteres specialiserede produkter til individuelle markeder; spareribs og skinker til USA, fine udskæringer til Japan, bacon til England, hvorved fortjenesten optimeres.

Det er klart, at en lukning af eksportmarkeder, som vi har oplevet det i de seneste måneder, er alvorlig. Mund- og klovsygens udbredelse og frygten for en stor europæisk epidemi, fik mange markeder til at lukke for al import af europæiske produkter. Med fælles indsats fik vi håndteret sagen på fornuftig vis, og det er med stor glæde, at vi kan se på, at vigtige markeder nu igen er åbnet for dansk kødeeksport. Selv om jeg må sige, at det er helt utroværdigt, når USA stadig ikke vil åbne for dansk eksport. I de to samtaler jeg har haft med den amerikanske landbrugsminister, Ann Venemann, har jeg understreget det handelsdiskriminerende element.

Den aktuelle sag understreger også vigtigheden af, at vi har et troværdigt myndighedsberedskab og en troværdig veterinærtjeneste. Uden en seriøs og gennemgribende indsats fra myndighederne - ikke mindst statskonsulenterne - er det tvivlsomt, om vi havde haft de samme muligheder for at få åbnet eksportmarkederne så hurtigt.

Samtidig giver sagen anledning til, at vi tænker os om i forbindelse med transporten af levende dyr - og jeg er glad for Peters bemærkninger herom. Dels i relation til de smitterisici der er forbundet med transporten, men ikke mindst med hensyn til dyreetiske

principper. I den kommende tid vil jeg tage initiativ til at se nærmere på denne problemstilling, både herhjemme men også på Europæisk plan. Det er nu, at vi kan forvente tilslutning til dette synspunkt.

* *

Fødevarer sikkerhed- og kvalitet Innovationsloven iværksættes i morgen. Regeringen vil med innovationsloven prioritere en række områder, der har fået større betydning i de senere år. Områder som fødevarer sikkerhed, dokumentation, økologi og dyrevelfærd vil blive særligt prioriteret. Målet er at satse på fremadrettede ordninger, der kan fremme omstillingen til en sikker, bæredygtig og etisk forsvarlig fødevarerproduktion af høj kvalitet.

Det er regeringens håb, at Danmark med innovationsloven kan vise EU, at det på lang sigt kan betale sig at satse på kvalitet fremfor kvantitet.

Med innovationslovens fokus på at fremme udviklingen af sikre og sunde fødevarer, samt med forårets vedtagelse af fødevarer loven bliver der sat yderligere fokus på fødevarer af høj kvalitet og sikkerhed.

Der har de seneste år været en tendens til, at forbrugerne bruger forholdsvis færre penge på fødevarer, men det er samtidig klart, at producenterne vil have en ordentlig pris for de gode produkter - kvalitet koster.

Et væsentligt element i den nye fødevarerlov er et nyt kvalitetsmærke. Det nyetablerede Rådet for Bedre Madkvalitet skal med Claus Meyer i spidsen sætte rammerne for den nye kvalitet. Med lanceringen af både certificeringen - og muligvis et nyt kvalitetsmærke - får forbrugerne sikkerhed for, at de køber et produkt af en høj kvalitet. Jeg tror på, at denne sikkerhed vil få forbrugerne til også at være villige til at betale for kvalitetsvarerne.

* *

Et Europa med mere økologi Sidste uges økologikonference står stadig frisk i min og mange andres erindring.

At diskutere økologivisioner med 350 europæere til god økologisk forplejning i et forårsgrønt og solrigt Danmark er lidt af en oplevelse.

Og når 12 ministre, heraf 8 fra EU, samt 4 vigtige paraplyorganisationer så samtidig skriver under på vores deklaration om, at der nu skal udarbejdes en Europæisk Aktionsplan for fremme af økologisk landbrug - ja så må det vist betragtes som en succes.

Jeg vil gerne rette en særlig tak til Peter Gæmelke og Landbrugsraadets folk, som har hjulpet os med forberedelse af konferencen, og for Gæmelkes vedkommende med aktiv deltagelse og en vigtig underskrift på deklarationen.

Men nu hvor vi alle har sunket den gode oplevelse, er det selvfølgelig tid til at sørge for opfølgning.

Jeg har derfor aftalt med min svenske kollega Margareta Wiinberg, at kravet om en Europæisk Aktionsplan bringes op på landbrugsministrenes rådsmøde i juni.

Derudover vil den danske statsminister sammen med det svenske formandskab tage initiativ til, at sagen rejses på topmødet i Göteborg i juni, sådan at vi kan få opbakning fra EU's regeringschefer.

Endelig er Direktoratet for Fødevarerhverv ved at iværksætte en direkte opfølgning i forhold til parter, der støttede deklARATIONEN. DFFE vil selvfølgelig sørge for Landbrugsraadet kommer til at deltage heri.

Fremtiden /kommentarer til Peter Gæmelkes beretning

Vi skal også se fremad på en dag som i dag.

Vi er for tiden i gang med de indledende drøftelser til Finanslov 2002. Jeg vil i den forbindelse gerne takke for den henvendelse, jeg har fået fra Landbrugsraadet med understregning af, hvad landbruget finder vigtigt i den fremtidige økonomiske politik.

Jeg er enig med landbrugets vurdering af, at forskning er en utrolig vigtig faktor. Dels er den nødvendig i forbindelse med myndighedsberedskabet, dels er forskning en vigtig brik i spillet om Danmarks fremtidige konkurrenceevne inden for fødevarer sektoren. Jeg er enig med Peter Gæmelke i, at erhvervet i samarbejde med det offentlige er kommet vidt inden for rammerne af FØTEK-programmet. De hidtidige resultater skal dog ikke få os til at tro, at den hellige grav er vel forvaret. Der er stadig behov for at intensivere og udbygge forsknings- og udviklingssamarbejde på fødevarerområdet, og jeg er naturligvis opmærksom på dette i forbindelse med finanslovsforslaget. Det var jo rart at høre, at finansministeren selv var positiv.

Det er endvidere nødvendigt med løbende tilpasninger af organiseringen af forskningen. Med reorganiseringen af fødevarerforskningen sørger vi nu for, at der også på dette felt sker en dynamisk udvikling.

Hvad angår landbrugets udvikling tror jeg, at vi alle sammen skal indstille os på, at en omstilling er nødvendig. Dansk landbrug har været i front i mange år. Det har været en dynamisk sektor, der har formået løbende at udvikle sig og derved opnået stadig større udbytte og indtjening.

Der er meget, der tyder på, at det er ved at være tid til at se nærmere på, hvilke udviklingstendenser vi ønsker i dansk landbrug i de kommende år. Vi skal naturligvis ikke, som Peter Gæmelke siger i sin beretning, omlægge erhvervet totalt eller nærmest starte helt forfra. Vi skal i stedet være visionære og sikre, at dansk landbrug formår at udvikle sig, således at vi får en holdbar landbrugsproduktion, der er baseret på fødevarer sikkerhed, dyrevelfærd og miljø.

Denne opgave er selvfølgelig ikke noget, landbruget skal stå alene med. Det er klart, at større ændringer i landbrugets produktionsformer skal ske på baggrund af grundigt analysearbejde og dialog. Derfor vil jeg meget snart sætte et omfattende udrednings- og udviklingsarbejde i gang, der skal se på den fremtidige fødevarerpolitik. Det er meningen,

at vi i dette arbejde, gennem omfattende dialog mellem landbruget, forbrugere, de handlende og det offentlige, skal nå frem til et koncept for de nødvendige omstillinger i blandt andet landbrugsproduktionen.

BSE krisen understreger nødvendigheden af en sådan indsats. Peter Gæmelke fremhæver i sin beretning, at der har været store omkostninger for landbruget som følge af BSE foranstaltninger. Hertil vil jeg have lov til at tilføje, at det også for det offentlige har været en stor og omkostningskrævende opgave at gennemføre de nødvendige foranstaltninger mod BSE. Skatteborgerne i dette land vil således skønsmæssigt skulle bidrage med ca. 340 mill. kr. til dækning af de direkte og indirekte omkostninger. Skjulte der sig en tak til regeringen for afgiftsbetalingen i forbindelse med kød- og benmel-problematikken?

Regeringen har ikke desto mindre besluttet at forhøje tilsagnsrammen under innovationsloven med 46 mill. kr. i indeværende år. Midlerne herfra skal være med til at støtte projekter, der fremmer omstillingen af fødevaresektoren, herunder landbrugsproduktionen i en retning, der minimerer utilsigtede sikkerhedsrisici i fødevarerproduktionen og bidrager til genoprettelse af forbrugernes tillid til fødevarernes sikkerhed.

Jeg vil gerne som afslutning nævne en af de store arbejdsopgaver, som vi har foran os, nemlig det danske formandskab i 2. halvdel af 2002. Vi er begyndt på forberedelserne.

Både på fødevarerområdet og på landbrugsområdet forventer jeg, at der under det danske formandskab vil være store udfordringer. Vi vil være tæt på udvidelsen, og vi bør have en omfattende diskussion af landbrugsordningerne. Jeg var glad for Peter Gæmelkes understregning af, at landbruget også ønsker en reform. Det er regeringens opfattelse, at vi skal lægge ambitiøst op og arbejde på at få de andre lande med på nogle hurtigere ændringer end Berlin Topmødet lagde op til - det skal både være grønt og rumme yderligere liberaliseringer af markedet. Vi vil selvsagt prioritere fødevarer sikkerhed, miljø, dyrevelfærd, WTO-forhandlingerne og udvidelsen, som jeg startede med at nævne.

Så er der blot tilbage at ønske jer alle sammen et godt og udbytterigt møde.

Working Papers

Working Papers er en serie af kommunikationsfaglige skrifter der har til formål at styrke forskningsformidlingen og den faglige debat blandt forskere, undervisere og studerende i kommunikation

I Working Papers, som udgives af Center for Kommunikation på fakultetet for Sprog, Kommunikation og kultur, vil centrets medarbejdere og samarbejdspartnere jævnligt formidle aktuelle forskningstemaer i form af indlæg af varierende længde, indhold og form. Det kan f.eks. være:

- Uddrag af forskningsresultater
- Synsvinkler på aktuelle temaer
- Ansatser til nye forskningsprojekter
- Faglige diskussionsoplæg
- Forløbige versioner af artikler

Se tidligere udkomne Working Papers på www.cbs.dk/centres/communication/